

ANSULF DE GURB CAP DE LA FAMÍLIA GURB-QUERALT

Les famílies nobiliàries catalanes, que no aconseguiren entroncar-se amb cases vescomtals, han estat, en general, molt poc estudiades. La dificultat de seguir llurs petxjades fa poc atractiu el seu estudi, i aquesta dificultat es veu augmentada per la poca cura que tingueren aquestes famílies en els seus arxius primerencs, en els què veiem que poc o res es conserva, quan s'estudia un arxiu d'una casa senyorial, que ha arribat fins els nostres dies.

De l'arxiu de la casa Gurb-Queralt, no n'ha quedat res, totes les notícies que s'hi refereixen són procedents d'altres fons on anaren a parar per ser uns dels actuants en la transacció de béns, juraments de fidelitat, donacions, etc. Els arxius principals que contenen documentació són: l'Arxiu de la Corona d'Aragó, el del Capítol Catedral, el de la Mensa Episcopal de Vic i el desaparegut del monestir de Sta. Maria de Ripoll el qual abans d'ésser cremat fou consultat per diversos estudiosos que editaren alguns documents. En menys importància segueixen els arxius de la Catedral de Barcelona, Sant Cugat del Vallès, Santa Cecília de Montserrat i Sant Benet de Bages.

A principis del segle XIII els castellans del castell de Queralt compraren els drets sobre el castell i craren una nova dinastia que anomenem Timor-Queralt, car amb aquest nom es signaven els nous senyors de Queralt i iniciadors de la dinastia que Felip III amplià del títol de baró de Queralt a comte de Santa Coloma, un membre de la qual, Dalmau de Queralt el 1638 fou virrei de Catalunya. En aquesta època d'enlairament els Timor-Queralt tingueren afany de conèixer el seu llinatge i encarregaren a un notari la recerca de tots els documents que s'hi referien el qual, el 1621, recopilà el cartulari que ha arribat fins avui (1). En ell trascurà la documentació que es referia al primer llinatge dels Gurb, car el notari recollí només totes les escriptures, o la majoria, procedents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i del monestir de Ripoll que es referien al llinatge dels Queralt, sense cap esment de la família Gurb-Queralt abans de canviar de cognom, ni Ansulf de Gurb, ni el seu fill Sendred, ni el nét Bernat Sendred, com tampoc res referent a la primera etapa de Guillem Bernat quan encara no havia canviat el nom.

La família Gurb-Queralt fou molt activa en la primera etapa de repoblació, sobretot en els seus tres primers membres: Ansulf, Sendred i Bernat Sendred, fins que aquest arribà a aprisionar el castell de Tamarit a les portes de Tarragona (2). Els tres següents tingueren molta intervenció al costat dels comtes, car sempre hi compareixen en els afers importants; ja amb el cognom de Queralt a Guillem Bernat, el seu fill Bernat Guillem i el nét Berenguer (I) Bernat. El segon tingué una destacadíssima

actuació en els esdeveniments posteriors a l'assassinat de Ramon Berenguer II, conegut per Cap d'Estopa, en protegir els drets de Ramon Berenguer III encara infant enfront del seu oncle Berenguer Ramon II el Fratricida. El tercer, Berenguer (I) Bernat, potser com a premi de la fidelitat del seu pare, sembla que fou enlairat al càrrec més important de la cort comtal, el Senescal, que compartí amb Guillem Ramon de Montcada i arribà a reunir el domini d'una dotzena de castells escampats entre el comtat de Barcelona i el d'Osona (2 bis). Els dos membres següents, Berenguer II i la seva filla Sibila, conservaren i, fins i tot, augmentaren el patrimoni que aconseguí més d'una quinzena de castells. No reeixí la unió de la pubilla Queralt, l'esmentada Sibila, amb l'hereu dels Cardona, Ramon Folc, que restà fallida malgrat la carta d'esponsalles que es féu (3). Sibila és casà amb Galceran de Sales i llurs descendents, el fill Berenguer III i el Berenguer IV, dilapidaren la majoria dels seus castells, des del patrimonial de Gurb el que els havia donat el segon nom, el de Queralt, juntament amb el de Manlleu i el de Sallent entre els coneguts. La família desapareix amb els darres sobrevivents i la filla Sibila casada amb Ramon de Lluçà, el fill Galceran que entrà canonge de la catedral de Vic el qual donà els seus drets dels castells que li restaven a Sant Pere de Vic, i un altre fill nomenat Berenguer. Així desaparegué el llinatge dels Gurb-Queralt que, per la coincidència amb l'empenta que agafaren els excastlans de Queralt, s'han confós aquests darrers com a continuadors del llinatge primer. Més a més pel fet de creure que els primers Queralt estaven vinculats en aquest castell com els Timor-Queralt i es tendeix a estudiar-los centrats a una família de l'Anoia i es deixa de banda totes les seves actuacions a la Plana de Vic i al Bages.

El castell de Gurb donarà nom als quatre primers membres de la família i posteriorment a una important família de castlans; està situat vers al NO. de la ciutat de Vic, fent de sentinella sobre una bona part de la Plana, gràcies a la seva alçada, d'uns 300 metres sobre el fons de les terres baixes. La seva privilegiada situació féu que el seu terme fos repoblat tot seguit quan el comte Guifré començà la tasca de reorganitzar la vida al comtat d'Osona. Així les primeres notícies de la seva existència es remunten al segle IX, en ésser esmentat el *castrum Gorbi, Gurbi* o *Gurbitense* a partir del 886 i durant el segle X en una seixantena de documents, encara que en pocs es parla dels seus vicaris (4). El castell de Gurb comprenia dintre el seu terme les parròquies de Sant Andreu de Gurb, Sant Esteve de Granollers, Sant Cristòfol de Vespella, Sant Julià Sasorba i Sant Bartomeu del Grau, en una superfície d'uns 86 quilòmetres quadrats, que el feien un dels castells termenats més extensos a la Plana de Vic i per la seva importància estratègica un dels més importants del comtat d'Osona.

Després d'haver exposat breument la importància de la família Gurb-Queralt i del seu castell patrimonial, anem a fer un esbós del primer membre conegut de la família, Ansulf, la figura del qual sols se'ns insinuarà, car la manca d'informació sobre les seves activitats és molt reduïda. Però pels documents en què intervé activament i en els dels seus fills, en-

cara que la seva figura resulti un xic difosa, dona prou ombra per fer creure que fou un dels homes claus en la repoblació de les fronteres del nostre país.

Problemes sobre l'origen d'Ansulf de Gurb

Cal reconèixer que sobre els avantpassats d'Ansulf no en sabem res, car mai s'esmenta de qui és fill, ni els documents fan constar el nom del castell com a cognom, cosa que impideix conèixer els seus pares i de desitjar categòricament algunes notícies escadusseres que podrien ser importants.

Sovint se l'ha designat com a fill d'un altre Ansulf casat amb Druda (5). Aquesta paternitat li ve donada per un parell de documents publicats per Baluze (6), l'un de l'any 942, en el què un tal Ansulf i la seva mare Druda venen al seu cosí i nebot Cesari, prevere, que després serà abat de Santa Cecília de Montserrat, un alou amb la casa de Santa Cecília, que estava situat en el comtat de Manresa i en el castell de Marro, el qual la mare el tenia per compra i el fill pel seu pare. Efectivament en el segon document esmentat un tal Ansulf i la seva muller Druda havien comprat el dit alou a un tal Rodulf, que el tenia per donació del seu senyor el gloriós rei Carles, que pels problemes que presenta en la datació no podem dir si era Carles el Gras o el Simple, un fet que cal resaltar és la signatura del comte Guifré confirmant la venda.

Ajuntant aquests dos documents hom ha suposat que aquest Ansulf que ven l'alou al seu cosí Cesari seria l'Ansulf de Gurb i per tant el seu pare que porta el mateix nom d'Ansulf casat amb Druda el primer membre de la dinastia.

Ja Ramon d'Abadal posà en dubte l'originalitat d'aquest document, trobant-lo sospitós, creient que corresponia a un lot de falsificacions que el monestir de Santa Cecília elaborà per apuntalar els drets del cenobi enfront de la seu vigatana quan en el segle XIII volia subjectar-lo a la seva obediència (7).

Si bé estem completament d'acord amb la falsedat dels documents, discrepem en quant als motius que, encara que no fan massa referència al nostre estudi, creiem que cal exposar.

Segons el nostre parer el motiu de la falsificació fou el plet que pels volts del 1020 enfrontaren el monestir de Santa Maria de Ripoll i el de Santa Cecília de Montserrat davant de la cort comtal presidida pel comte Berenguer Ramon I. El cenobi ripollès reclamava la propietat de l'alou on s'aixecava el monestir montserratí, que deia tenir la propietat de tota la muntanya per donació del comte Guifré. El resultat fou la sentència donada pel comte l'any 1023 a favor dels representants de l'abat Oliba que presidia en aquests anys el monestir de Ripoll (8). En aquest plet els procuradors ripollesos presenten els documents de donació del comte

Guifré i de la confirmació del comte Sunyer i diuen que la muller d'aquest darrer comte, Riquilda, donà el dit alou a l'abat Cesari, el qual hauria usurpat els drets que hi tenien els monjos ripollesos que fins ara no havien pogut reclamar.

No consta en el plet quina classe de drets allegaren els monjos de Santa Cecília. Es possible que, en saber l'existència d'uns drets per part del monestir ripollès procedents del comte Guifré, els monjos de Santa Cecília elaborassin unes escriptures que els conferissin uns drets sobre l'alou en disputa provinents d'un poder superior al del comte. El resultat d'aquesta falsificació fou aquests dos documents ja esmentats sobre la venda de l'alou del castell de Marro per un tal Rodulf a Anulf i la seva muller Druda i el d'aquesta junt amb el seu fill dit també Anulf al prevere Cesari, nebot i cosí respectivament; i respecte als drets no es quedaren curts, puix els feren provenir d'un gloriós rei Carles i per si no n'hi havia prou acudiren a fer avalar la confirmació pel comte Guifré. El problema el tingueren a l'hora de datar el document, la feren tan àmplia i detallada que no hi havia manera de saber de quin any era, ja que segons el de l'Encarnació era el 871, any que el comte Guifré, encara no havia estat investit comte de Barcelona ni s'havia començat la repoblació del comtat d'Osona i menys el de Manresa; amb aquest any s'hi avé la indicció quarta que porta el document, però de cap manera un any tres del rei Lluís, que començà a regnar el 887. Tot aquest embolic el solucionà Abadal donant la culpa a una omisió del primer nom en la fórmula: regnant *Carles rei fill de* Lluís. Aleshores el comte Guifré es converteix en el seu fill homònim Guifré Borrell i la data la deixa entre els anys 900 i 901 (9). Aquesta solució tan forçada no la creiem vàlida, cal creure que més aviat fou una ineptitud dels falsificadors i que si hi havia alguna intenció de posar un any aquest era el de l'Encarnació, si bé la data del rei de França l'invalida així com la presència de la signatura del comte Guifré.

D'ésser verdaderes aquestes dues escriptures el monestir de Santa Cecília hauria guanyat el plet, car no hi ha dubte que tenien millors drets, però el fet de rebre una sentència desfavorable fa pensar que se'ls degué descobrir el frau, car no tenien gaire bona fama en aquest aspecte si hem de creure la sentència d'un judici sobre una reclamació que els plantejà Bonfill de Gelida, conegut històricament amb el nom d'Enyec Bonfill, del qual parlarem més endavant, que l'any 996 acudí davant d'una cort judicial reclamant un alou situat al castell de Gelida, del que n'era senyor, dient que el monestir el gaudia sense cap dret; a l'hora de presentar els seus drets els jutges reconeixeren l'escriptura presentada pel monestir que trobaren *mendosa falsitatesque infamia commaculata*, i fallaren a favor del reclamant (10). Aquest document com que després el reclamant en donà una part dels mateixos béns al monestir es guardà al seu arxiu encara que tingués aquest paràgraf deshonorós.

Per altra banda podria ser que la falsedat sols s'extengués al primer document, el més problemàtic dels dos i el que dona més importància als drets de possessió, que era l'aspecte que calia falsificar. Això ho diem

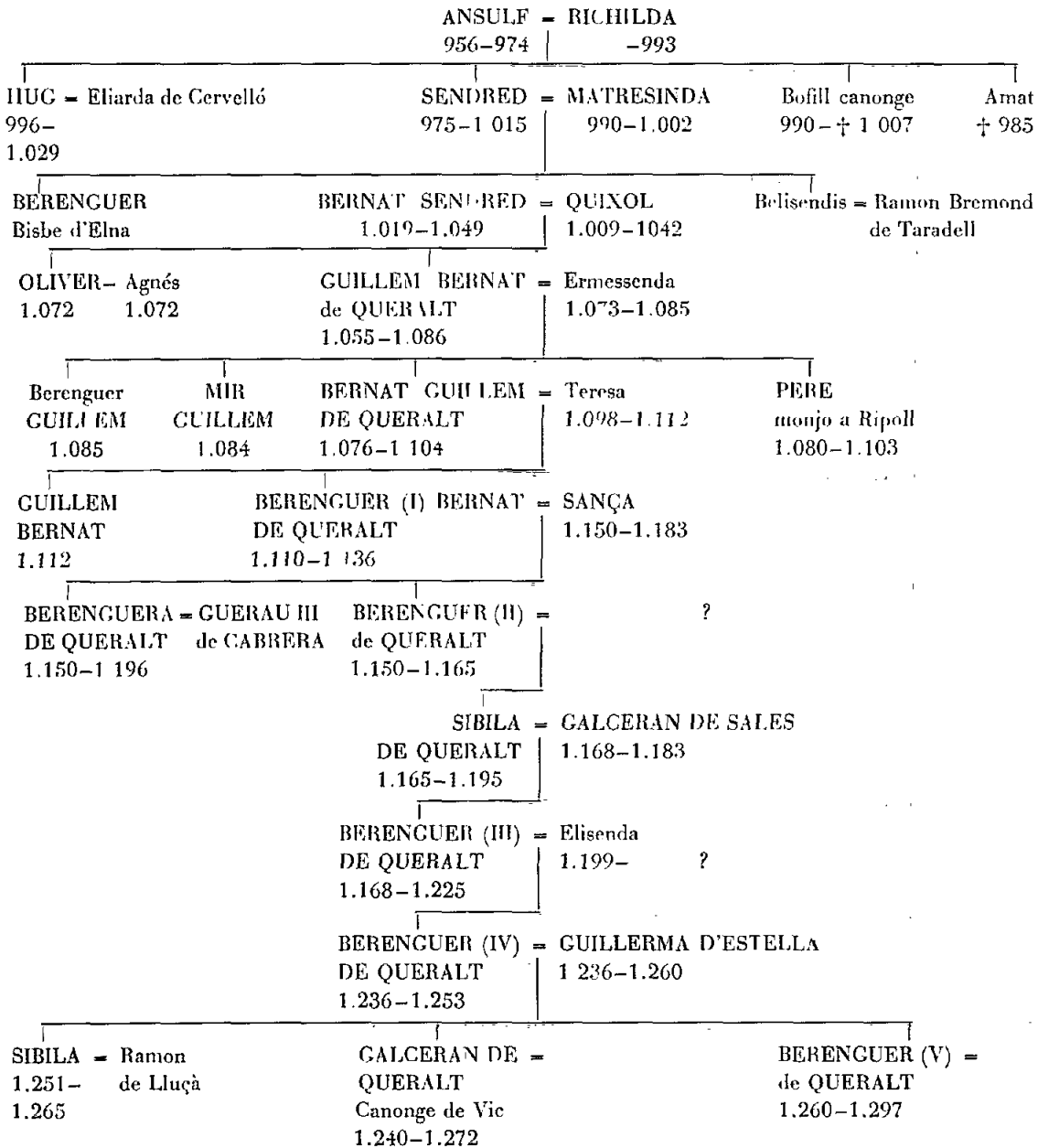
pel fet que Cesari en l'acta de consagració de l'església del monestir de l'any 957, dóna al monestir l'alou on s'aixeca la casa de Santa Cecília, que li ha vingut per compra (11), la qual cosa fa que pugui ser verdader el segon document; però en veure que no servia per enfrontar-se als drets que presentava l'oponent, sorgí la necessitat d'un document anterior amb els millors drets possibles, però fou un fracàs rotund. Malgrat que la sentència vincula el cenobi montserratí al ripollès, aquell mantingué la seva independència fins el 1058 en què el comte de Barcelona el supedità al monestir de Sant Cugat del Vallès (12).

Com es pot veure la falsificació encaixa perfectament en aquesta circumstància i no en la del plet que tingueren el 1220 en tractar de la subjecció del monestir a la seu vigatana que en mala hora, pel monestir, havia reconegut l'abat Cesari en el moment de l'acta de consagració de l'església restaurada. Per lluitar contra aquest lligam no servia de res la falsificació de les ventes dels alous i en canvi era més avinent la confecció d'una butlla papal que els deslliurés de qualsevol lligam civil o eclesiàstic que no fos la Santa Seu. Així nasqué la falsa butlla de Santa Cecília de la qual el mateix Abadal estudia molt a fons l'elaboració (13). Cal fer notar que l'«original» presentat en el plet fou rebutjat i qualificat de fals. S'ha de reconèixer que no tenien massa traça en les seves falsificacions ni tampoc massa sort.

Així queda clar que la falsificació de la venda de l'alou on s'aixecava la casa de Santa Cecília fou motivada pel plet del 1023 i la de la butlla pel del 1220. Sense cap relació l'un amb l'altre.

Després d'haver escatit la ascendència d'Ansul, cal fer esment de la seva descendència, que deixariem per més endavant si no fos perquè abans cal desfer algun malentès. Es tracta de la inclusió de l'esmentat Enyec Bonfill o Bonfill de Gelida com a nét seu. L'esmentat error ve donat pel fet que Enyec Bonfill surt generalment com a fill de Sendred i a començar pel pare Ribera s'ha continuat d'atribuir Enyec Bonfill com a fill de Sendred de Gurb, malgrat que la seva filla Eliarda es casava amb el seu oncle Hug, dit posteriorment de Cervelló; així es posava a Ansulf de Gurb com a cap de la dinastia Cervelló, cosa del tot falsa. L'error ve de no tenir en compte la gran quantitat d'escriptures que durant els vint anys darrers l'esmentaven com a fill de Sendred difunt, mentre per altra part Sendred de Gurb se'l troba actiu fins a la primera quinzena del segle XI quan per altra banda Enyec Bonfill comença actuar el 963 amb la compra del castell Masquefa al comte Miró (14) fins a principis del segle XI. Díficilment podria ser fill d'un Sendred de Gurb que estigué actiu entre el 884 i el 1015. Així cal tenir present que Enyec Bonfill era fill d'un altre Sendred per ara desconegut i el vincle amb els Gurb li vingué pel casament de la seva pubilla amb un fill segon d'Ansul, Hug.

LA FAMILIA CURB-QUERALT

Ansulf de Gurb i les seves activitats a la Plana de Vic

Ansulf estigué casat amb Riquilda, de la què tingué quatre fills: Sendred, l'hereu, que el succeiria en el castell de Gurb, que li donà el cognom, possiblement en el de Sallent on a principis de segle XI se'l troba com a vicari, i els de Montagut, Querol i Pinyana; un segon fill fou Hug casat, com hem dit, amb Eliarda de Cervelló, filla d'Enyec Bonfill o Bonfill de Gelida, que, en casar-se, prengué el cognom de la seva muller i comprà al seu germà els castells de Montagut, Querol i Pinyana; encara tingueren un altre fill que morí defensant el castell de Celmella en el 985 enfront de les forces d'Al-Mansur, del qual sols sabem que es deia Amat i que havia aixecat el castell on morí i que el succeí el seu germà Hug; el quart fill fou canonge de Vic i portà el nom de Bonfill.

Després d'esclarir la seva ascendència i la descendència i de conèixer la seva família cal ara perfilar la seva personalitat fins allà on les dades conegudes ho permetin. Hem deixat de banda totes aquelles notícies referents a Ansulf que no podem veure clar que es refereixin al nostre de Gurb. Així la primera notícia, no massa segura, apareix en la signatura que fa un tal *Ansulfo*, en una donació que el vescomte de Girona, Guinguís Mascaró, féu el 12 d'agost del 962 a la seva muller Gerosòlima d'un alou situat en l'apèndici de Malla en el comtat d'Osona (15). És la situació de la terra objecte de donació i de la posició elevada dels personatges que requiririen uns testimonis de la categoria del nostre Ansulf per donar validesa a l'acta.

Al cap de pocs mesos, el 16 d'octubre del 962, segons Udina, o uns mesos abans segons Abadal que el posa el 961, com creiem que ha de ser, el comte Borrell II ven al seu fidel Ansulf un alou a l'apèndici de Gurb, a Sant Julià de Sasorba; el comte diu que té pels seus avantpassats i per precepte del gloriós Carles, el preu és de cent sous *in rem valente* —en valor equivalent— (16). Aquesta menció de drets provinents del rei Carles donat per un privilegi ha gastat molta tinta, però com que no afecta el nostre estudi remetim al lector a la solució que dona Abadal on hi ha totes les teories anteriors resumides (17). Cal ressaltar el fet que el comte Borrell l'anomeni *fidele meo*, i això fa que vegem Ansulf vinculat estretament als comtes i rebent en recompensa da'quest vincle especial, l'encàrrec de governar territoris repoblats, exercint el càrrec de vicari, la màxima autoritat dintre del terme d'un castell, i rebent, per altra banda, l'encàrrec de repoblar les zones frontereres. Sobre aquests fidels es forma l'organització primitiva dels comtats. Amb això ja es perfila com un important personatge dintre el comtat d'Osona.

La següent notícia és molt semblant a la primera, molt vaga, car es refereix a la signatura d'un *Ansulfo* en una compra que en el 968 féu l'esmentada Gerosòlima de béns en el mateix castell de Malla, en el comtat d'Osona (18).

Seguidament el comte Borrell i la seva muller Ledgarda venen, en l'any 972, al seu fidel Ansulf un alou que comprèn l'església de Sant Es-

teve de Granollers amb els termes corresponents, situat dintre els límits del castell de Gurb, pel preu de 70 unces d'or, igualment, *in rem valente*, és a dir, en aquest cas un cavall *buccino* i una mula òptima (19). Si només fos l'esmentada transacció no afegiria res més de nou, fora d'una ampliació dels béns dintre del castell de Gurb. Però aquí, a més de repetir la qualificació de fidel seu, consta referent a la composició de l'alou, que el comte li diu que es tracta de l'església de Sant Esteve que està en el puig de Granollers que tu, Ansulf, tens per feu comtal i per feu del castell de Gurb —*quod tu tenes per fevum comitale et per fevum de castrum Gurbo*—. Això confirma l'exercici del càrrec que ostentava Ansulf com a fidel del comte, el de vicari del castell de Gurb i entre els béns que rep per aquesta funció figura l'església de Granollers que ara el comte li ven i en conseqüència passarà a ser-ne propietari en alou. Posteriorment la meitat d'aquesta església fou donada a Santa Maria de Ripoll en l'any 1080 per Guillem Bernat de Queralt (20) i allí anà a romandre l'escriptura de la compra d'Ansulf, d'on la tregué Pere de Marca.

Naturalment Ansulf tingué interès d'anar acumulant propietats dintre el terme del seu castell. El 7 de gener del 974 la dona Placida i el seu fill Seniofred amb la seva muller Prudència vénen a *aomno Ansulfo* cases, solars cort i colomer juntament amb quatre peces de terra de cultiu, situat tot al comtat d'Osona en el terme del castell de Gurb a la vila que diuen *Quadros*, l'actual casa de Quadres, pel preu de 100 sous *in rem valente* (21). En el document se'l designa com a *domno* —senyor—, nom que es veu repetidament donat a persones que exercien la funció de vicari comtal.

Dues notícies més sobre les actuacions d'Ansulf a la Plana es situen fora del seu domini del castell de Gurb. Ambdues tracten de compres que féu al terme del castell de Sant Llorenç en l'actualitat situat en el terme municipal de Sant Julià de Vilatorrada. La primera és a la vegada la notícia més antiga car porta data del 4 de juny del 956 (2 nones de juny any 2 de Lotari fill de Lluís) En aquesta escriptura Ansulf vicari compra a *Richelles* i als seus fills *Seniollus*, *Seniofredus*, *Ato*, *Godemarus* i *Adovora un cairo* (un camp d'una mida determinada) amb corts, camps, hort, terra culta i erma, situat en el comtat d'Osona, en el castell de Sant Llorenç, pel preu de 100 sous *in rem valente* (22). Deu anys més tard, el 10 de desembre del 966 (4 idus de desembre any 12 de Lotari fill de Lluís), Ansulf vicari comprà a *Todaleco* i a la seva muller *Eldregodo* béns situats al comtat d'Osona, en el terme del castell de Sant Llorenç a la parròquia de Sant Sadurní (d'Osormort), en el lloc dit *villa Crivillarius* (Crivillers); els béns eren terres cultes i ermes i els molins situats en el riu *Ausore* (riera Major) amb el rec, el cap del rec, el *glevare* (terra entorn el rec i la bassa del molí) i les seves adjacències. Aquests béns tenien unes afrontacions que cal esmentar per la informació que donen del terme. Les terres afronten a l'orient en terra de *Sanla* vicari (el fundador del monestir de Sant Benet de Bages), a migdia en l'*strada Francisca*, (la carretera que comunicava Barcelona amb l'Imperi Carolingi) i el riu *Borxos* (riera de Bojons), a occident en terres de *Eico* i de Sant Sadurní, i

al nord en terra de *Eicone*; els molins tenen afrontacions a orient i al nord en terra de *Sanla* vicari, al migdia en el llit del riu *Ausore*, i a occident en terres de *Sesenando* i de *Berto*; per totes aquestes propietats Ansulf pagà 25 sous, potser en metàlic, car no porta l'acostumat apèndix de *in rem valente* (23). Aquests béns deurién ser donats a la canònica de Vic pel mateix Ansulf o per algun dels seus successors; així es desprén de l'existència d'aquests documents en l'Arxiu Capitular de la catedral de Vic, sense que es pugui confirmar per la manca dels testaments de la família Gurb-Queralt, puix que només es coneixen els de Berenguer II i de Síbila, la seva filla, en la totalitat, i el de Berenguer III en part, i també el de Galceran de Queralt que ja té una importància molt relativa, car el patrimoni era aleshores molt reduït.

Pràcticament no es coneixen més notícies directes sobre el nostre personatge, però encara en resten d'indirectes que serveixen per arrodonir i, fins i tot, ampliar la seva actuació que fins ara l'hem vista moure's en el seu feu de Gurb i en el terme del castell de Sant Llorenç.

Una referència sobre el castell de Gurb prové de la venda amb la que un tal Sendred, possiblement el seu fill, ven el 5 de març del 975 a Oruci dit *Scliva* una peça de terra que té pels seus pares, situada al comtat d'Osona en l'apèndix del castell de Gurb, a la vila (24).

Si aquest Sendred és el seu fill, demostraria que aquesta terra també hauria estat seva, puix que una de les afrontacions de la terra correspon a Ansulf vicari, cosa que permet deduir que encara vivia i que ja havia donat una part de les seves terres al seu fill hereu. Fineixen així totes les notícies que fan referència a l'actuació d'Ansulf de Gurb a la Plana de Vic i concretament al seu feu de Gurb.

Ansulf de Gurb agent de repoblació a la Marca

Ja hem esmentat que una de les facetes dels fidels dels comtes era la d'agent de repoblació, puix que només ells tenien prou potència econòmica i força militar per portar-la a cap. La faceta de repoblador apareix clàríssima en un judici entre el bisbe de Vic, Borrell, i el seu oncle Sala contra Hug fill d'Ansulf —Hug de Cervelló—, que es celebrà el 1012 en el castell de Santa Perpètua de la Conca de Barberà. Els primers afirmaven que el castell de Celmella pertanyia al terme del de Santa Perpètua i per tant era seu; per altra banda Hug s'hi oposà dient que el seu pare, el difunt Ansulf, primerament ho va aprisionar i després el seu difunt germà. Amat, aixeca una construcció en el puig de Celmella on fou assetjat pels sarraïns que li llevaren el cap i després ell, Hug, el succeí i durant més de trenta anys l'ha tinguda per alou (25). Després d'aquesta afirmació sols restà donar-li la raó i Hug seguí posseïnt el castell de Celmella que havia aprisionat el seu pare Ansulf amb la fortalesa aixecada pel seu germà Amat, destruïda pels alarbs probablement el 985, si tenim en

compte que en el 1012 feia 30 anys, mal comptats, que la tenia, escaient-se, doncs amb la incursió d'Al-Mansur que hi pot fer referència.

La següent notícia també porta a l'extrem de la Marca, però queda un xic confusa. Per una part els almoïners d'Ansulf vicari, sens dubte es tracta d'Ansulf de Gurb, car els marmessors són Sendred, el seu fill, Riquilda, la seva muller i d'altres no familiars, donen al monestir de Sant Cugat del Vallès un alou que el difunt tenia en els termes dels castells de Montagut, Querol i Pinyana (26). Per altra banda apareix confirmat en el discutit precepte del rei Lotari pel mateix monestir, de l'any 986, un alou donat per Ansulf situat en els termes dels castells de Font-rubí, Montagut, Pinyana i Querol (27). Aquesta contradicció de confirmar un alou 7 anys abans de ser donat ha fet pensar en una falsificació de l'esmentat precepte, car els marmessors estan obligats a complir les disposicions testamentàries dintre d'un plaç de sis mesos seguint les lleis gòtiques vigents en aquells anys. Per a major confusió resulta que en el 986 Ansulf ja consta com a difunt en una donació que fa Sendred fill d'Ansulf difunt a la seu de Barcelona de terres properes a la casa de Sant Pau i en el trull comtal (28). Totes aquestes contradiccions fan que no encaixin les dades i hagin obligat estudiar diferents solucions.

Per una banda atesa la donació de Sendred a la seu de Barcelona del 16 de febrer del 986 i tenint en compte les notícies d'actuacions del mateix Sendred des del 983, mentre falten les del seu pare Ansulf, fa pensar que per abans del 985 aquest ja era difunt i per això els marmessors compliren llur encàrrec de donar el dit alou a Sant Cugat. Però amb la incursió d'Al-Mansur es cremà l'escriptura i anys després els monjos degueren acudir a la família o bé en algun lloc on havia quedat el testament complet i en tregueren una còpia amb la data del dia que corria. La menció en el precepte del rei Lotari, en el cas de ser vertader, i no ser la present donació una interpolació, pogué ser inclosa pel record que tenien els monjos sobre les seves propietats. Encara que aquesta hipòtesi sigui un xic forçada, no en veiem altra de més planera.

De tot l'esmentat i per les notícies que tenim dels seus fills, com la venda que féu Sendred al seu germà Ansulf dels castells de Montagut, Querol i Pinyana el 996 (29), i per la compra que fa el mateix Sendred l'any 983 als comtes Borrell i Ledgarda d'un alou situat al castell de Font-Rubí per l'astronòmic preu de 40 *pensas* de plata, xifra que costa un castell normal que demostra que l'alou havia de ser grandios, més grandiosa deuria ser la propietat de Sendred en aquest lloc quan totes les afrontacions corresponen a terra del comprador (30). Tot fa suposar, doncs, una activitat repobladora a la zona de l'alt Gaià que, igualment com la que hem vist en el castell de Celmella, degué ser la que deuria portar a cap a Montagut, Querol, Pinyana i Font-rubí.

Ansulf de Gurb un gran personatge del segle X

Després d'haver repassat totes les notícies conegudes sobre Ansulf de Gurb i d'haver esclarit el seu passat i tret algun entrebanc en la seva descendència, resten algunes dades que permeten traçar un esboç encara que superficial que no deixa de ser interessant sobretot en la seva personalitat històrica. Ansulf de Gurb apareix com un personatge que està vinculat estretament amb el comte Borrell II, i rep del seu senyor el títol de fidel seu. Aquest vincle especial el posa en un lloc primordial per ocupar els llocs principals en l'administració del país, en aquest temps representada pels vescomtes i pels vicaris com a funcionaris judicials en els respectius comtats i els segons com administradors militars i polítics dels castells que se'ls encomanava. Rebé l'administració del castell de Gurb, un dels més importants de la Plana de Vic, i li anà venent diversos alous que li permeteren crear un ric patrimoni dintre del castell del qual era feudatari, així com també anà comprant béns a particulars en el mateix lloc. Però no solament el vincle de fidelitat obligava a ésser vicari d'un castell repoblat i amb pocs problemes de defensa, sinó que obligava a seguir la política del comte. En aquest aspecte degué rebre l'encàrrec del comte Borrell d'aprissonar les terres de les valls de l'alt Gaià; així actuà en els castells de Celmella, Montagut, Querol i Pinyana i fins més endins en el de Font-Rubí, els quals després passen als seus fills. Aquesta tasca repobladora era sempre difícil i sovint perillosa com ho demostra la mort del seu fill Amat defensant la fortalesa de Celmella.

En l'aspecte econòmic és un home de la segona meitat de segle X amb un important patrimoni que li produeix excedents, que va invertint en ampliar el seu patrimoni, sia comprant alous en el terme del seu castell de Gurb, sia invertint-los en la gran tasca repobladora, que, en cas de sort, li permetia augmentar enormement el patrimoni o perdre-ho tot. Mai empra la moneda, sembla que no li interessa, però en canvi el seu fill Sendred la farà córrer en abundància molt abans de la cèlebre expedició a Còrdova.

En l'aspecte familiar sembla que inicia el costum que serà tradicional en la família de concentrar el patrimoni en l'hereu; d'aquesta manera pogueren els Gurb-Queralt del segle XII gaudir de la propietat de més d'una quinzena de castells. Així el castell patrimoni passa a l'hereu, Sendred de Gurb, junt amb el de Font-rubí, no essent tan clar els de Montagut, Querol i Pinyana, car quan aquest els ven al seu germà Hug diu que els té per compra. El segon fill, Hug de Cervelló, sembla que rebé poca cosa, segons les donacions que fa als seus fills l'any 1018, si bé encara viuria molts anys. No els dona tot el que té, però ja serveix per veure-ho. Tret del castell de Celmella que té per successió del seu germà Amat, s'esmenta la torre de Ventallols, part del castell de Lilla, el castell de la Roqueta, que el devia haver comprat car pertanyia a Isarn fill de Sala vicari de les Guilleries i fundador de Sant Benet, que li encomanà el comte Borrell (31) i que sabem que comprà la setèima part a la viuda d'Isarn, Eliardis, el 1015, una propietat important és el castell d'Aguiló, així com la meitat

del castell de Santa Coloma, que suposem que ha de ser de Queralt (31). Aquest fet de ser una donació voluntària no permet saber els béns que es retingué, com són els castells de Montagut, Querol i Pinyana que havia comprat al seu germà Sendred i que no compareixen donats, ar sols s'esmenten alous situats en aquests termes. Tampoc consta per quins drets tenia la propietat d'aquest llocs, així que poques conclusions es poden treure, com no sigui la de veure'l poc afavorit per herència del seu pare i de creure que el patrimoni se l'anà formant amb la petita part que en rebé, igual que el seu germà Sendred, posant-se al servei dels comtes, en la cort dels quals ells ambdós figuraven. Cal recordar que entre aquests béns no n'hi cap que pertanyi a la seva muller, Eliarda de Cervelló.

Solament queda assignar la figura d'Ansulf de Gurb entre la colla de prohoms del comtat d'Osona que, amb pocs diners però amb un bon patrimoni territorial i amb molta empenta i gran risc, invertiren els beneficis patrimonials en l'arriscada empresa de la repoblació de la frontera, incorporant noves terres als comtats d'Osona i de Barcelona. Homes com Ansulf de Gurb, Sala de les Guilleries, Guillem de Mediona, Gombau de Besora i d'altres que, a través de llurs empreses, arrencaren terres ermes i les defensaren de les incursions serraïnes i fins i tot hi moriren com Amat, fill d'Ansulf, i Guillem de Mediona i segurament molts més.

Albert Benet Clarà

NOTES:

1. Arxiu Corona d'Aragó. Diversos, Fons Queralt, Vol. 53. Llibre de Privilegis.
2. *Liber Feudorum Maior* de F. Miquel, doc. 212.
2. bis A. Pladevall: Els senescals dels comtes de Barcelona durant el segle XI. Anuario de Estudios Medievales n.º 3, 1966.
3. Pare RIBERA: *Genealogia de la casa Cervellón* pp. 102.
4. *Els Castells Catalans*. Vol. IV pàg. 787.
5. El primer fou el pare Ribera en la *Genealogia de la casa Cervellón* i tots els historiadors dels Cervelló i els Queralt l'han seguit fins a la Gran Enciclopèdia Catalana, Vol. V pàg. 30.
6. Petrus de Marca: *Marca Hispanica* doc. 77 i 78.
7. R. d'Abadal: *Els primers comtes catalans*, pàg. 278.
8. Petrus de Marca: *Ibidem*. doc. 195.
9. R. d'Abadal: *Dels visigots als catalans*. Vol. II, pàg. 25.
10. J. Pasqual: *Sacrae Antiquitatis Cataloniae Monumenta*, manuscrit de la Biblioteca de Catalunya, núm. 729, vol. III, pàg. 12.
11. J. Pasqual: *Ibidem*. pàg. 76-78.
12. A. Pladevall: *Els monestirs Catalans*. pàg. 268.
13. R. d'Abadal: *Ibidem*. Vol. II, pàg. 41 i ss.
14. J. Rius: *Cartulario de "Sant Cugat" del Vallés*. doc. 65.
15. F. Udina Martorell: *El archivo condal de Barcelona*, doc. 158.
16. F. Udina Martorell: *Ibidem*. doc. 159.
17. R. d'Abadal: *Els primers comtes catalans*. 212 i ss.
18. F. Udina Martorell: *Ibidem*. doc. 168.
19. P. de Marca: *Ibidem*. doc. 113.
20. P. de Marca: *Ibidem*. doc. 293.
21. Arxiu Capitular de Vic. Calaix 6 n.º 231 bis.
22. Arxiu Capitular de Vic. Calaix 6 n.º 721.
23. Arxiu Capitular de Vic. Calaix 6 n.º 227.
24. Arxiu Capitular de Vic. Calaix 6 n.º 2.105.
25. *Els Castells Catalans*. vol. III p. 533.
26. J. Rius: *Ibidem*. doc. 286.
27. J. Rius: *Ibidem*. Vol. I, pàg. 144.
28. J. Mas: *Notes històriques del bisbat de Barcelona*. Vol. IX doc. 76.
29. E. Morera: *Tarragona cristiana*. Vol. I, apèndix IV.
30. J. Mas: *Ibidem*. vol. IX doc. 72.
31. Pare Ribera: *Ibidem* pàg. 58.
32. F. Udina Martorell: *El "Llibre Blanch" de Santas Creus*. doc. 7.